

הכוח לקום מחדש

המזכירה במובנים מסוימים את חרדתו של תינוק שלא בטוח שמישהו יבוא.

באופן מצמרר, חוויית 7 באוקטובר היתה כזו עבור רבים. אך חשוב להבין: אמון בסיסי אינו תמימות ואינו עיוורון. זהו ביטחון פנימי שהעולם יכול להיות יציב וכי אנשים מסוגלים לבנות מערכות אמינות יותר. לכן כשאנשים יוצאים לרחוק בות, מתקוממים, מבקרים את המערכת הדורשים שינוי - זה אינו סימן שהאמון נעלם, אלא לכך שהוא עדיין חי. כשאמון קורס לחלוטין, אנשים אינם נאבקים; הם מתנתקים. העובדה שהציבור הישראלי ממשיך להיאבק מלמדת שהאמון הבסיסי שאריקסון דיבר עליו עדיין פועם בעוצמה.

בספרו מ־1980, *The Belief in a Just World: A Fundamental Delusion*, ("האמונה בעולם צודק: האש-ליה היסודית"), חקר לרנר את הצורך האנושי להאמין שהעולם מתנהל על פי איוושהי חוקיות מוסרית: שמאמץ וזכה לתגמול, שעוולות אינן נותרות ללא מענה, ושיש טעם להשקיע בחברה טובה יותר. לרנר טען כי האמונה הזו היא מנגנון פסיכולוגי שמאפשר לאדם לשמור על תחושת שליטה ומשמעות גם במציאות מלאת אי-צדק. כשאנו נתקלים פעם אחר פעם בכשלים מערכתיים, בהיעדר אחריות ובהסתרת אמת - האמונה הזו מתערערת. אבל גם כאן מתקיים פרדוקס: העובדה שאנשים עדיין מודעזעים מאי-צדק מעידה שהם מצפים לצדק. ציפייה זו היא בדיוק הביטוי החי לאותה אמונה בסיסית שהעולם אמור להיות מוסרי במידה מסוימת.

שני המנגנונים הללו - האמון הבסיסי של אריקסון והאמונה בעולם צודק של לרנר - אמנם נפגעים בתקופות שבהן האפשרות לסמוך על מוסדות נשחקת, אבל הם גם הכוח שמאפשר לחברה לקום מחדש. הם הבסיס שנותן לאנשים את הדחף לא לוותר, להתארגן, למחות, לזווג ולדרוש תיקון. זהו בדיוק אותו דחף שהופך את החברה הישראלית לחברה חיה, נמרצת ושוחזרת שינוי, גם כשהיא מתמודדת עם כאב אמיתי.

יש מקום לאופטימיות העשויה לצמוח מתוך האנשים שמסרבים לראות בעוול דבר מובן מאליה. התקווה נמצאת באומץ להמשיך לצפות למערכות מתוקנות, גם כשהן מאבדות; ביכולת של אזרחים לבקר את המציאות מתוך רצון לבנות חברה הוגנת יותר; ובאמונה העמוקה שהעולם, וגם המדינה, יכולים להתיישר מחדש עם ערכי צדק ואחריות. נדמה שכולנו מייחלים למנהיגות שתממש את הציפייה הזו, אולם בינתיים יכול כל אחד שיש לו השפעה לממש את חוויית האמון והצדק בסביבתו הקרובה.

בחודשים האחרונים נראה כי הכל מתפרק. פרשות שחיתות בהסתדרות ובלהב 433 של המשטרה נחקרות ברעש גדול. הפרקליטות הצבאית על המוקד, כשהמטרה המוצהרת היא בכלל היועצת המשפטית לממשלה. אישי ציבור יורקים מפיהם אמירות שביניהן לבין העובדות אין דבר וחצי דבר. ח"כ טלי גוטליב מתפרעת בבית המשפט. אווירת כאוס ותחושה של התפוררות. שלא לדבר על המלחמות הממשיכות לרחף מעל ראשינו. רבים חשים שאין עוד מציאות שניתן להישען עליה.

אווירת הכל-בכל הזו חשובה מאוד למנהיגות הנוכחית המתדלקת ומתחזקת אותה. כמאמר הביטוי "המלחמה היא בריאות המדינה", שטבע הסופר האמריקאי הרדיקלי רנדר לף בורן במאמר מ־1918 "המדינה", שבו טען, בהקשר של מלחמת העולם הראשונה, כי מלחמה יוצרת מסירות פטריוטית בלתי ביקורתית המיישרת את הציבור לאינטרסים של השלטון. אולם, למרות כל הנאמר לעיל, זו לא החוויה שאמורה ללוות באופן בלעדי את היומיום של הישראלים. שכן, גם בתוך המציאות הזו אלפים קמים כבוקר ומוסרים את ילדיהם לגנים ולבתי ספר מהם הילדים חוזרים בשלום. רבים מפקידים את בריאותם בבתי חולים ומרפאות ומקבלים טיפול מסור. ובנוסף, כמובן, רבים מתייצבים מדי יום לעבודה, מתפרנסים וחוזרים לבית ומשפחה. משמע, לא כל המסגרות התאדו. הניסיון מתקופת מגפת הקורונה, למשל, לימד כי ליציבות מקומות העבודה היה משקל עצום בשמירה על חוויית המשכיות החיים ושליטה בהם. לארגונים ומהנהלים יש כוח עצום בשמירה על חייהם התקינים של בני אדם. זו אחריות גדולה, במיוחד בתקופות מורכבות, לנהל ארגונים הגיוניים והוגנים.

שני מושגים פסיכולוגיים מרכזיים עומדים לצידם של בני אדם בתקופות של בלבול חיצוני. "האמון הבסיסי" מבית מדרשו של הפסיכואנליטיקאי אריק אריקסון, ו"האמונה בעולם צודק" שתיאר הפסיכולוג החברתי מלוויל ג'יי לרנר. אריקסון, מאבות הפסיכולוגיה ההתפתחותית, הציג את מודל של שמונת שלבי ההתפתחות הפסיכו-חברתית בספרו *Childhood and Society* 1950. על פי אריקסון, בשלב הראשון של חייו לומד התינוק האם העולם הוא מקום שניתן לבטוח בו - שלב ה-Basic Trust מול ה-Mistrust. התינוק מגלה אם כשהוא רעב או כואב מישהו מטפל בו, ואם המציאות עקבית וצפויה. מרבית הילדים כאן גדלים בסביבה סבירה ואריקסון הדגיש שהתחושה הראשונית הזו של ביטחון בסיסי מלווה את האדם כל חייו. היא זו שמאפשרת למבוגר לתת אמון בזולת, בקהילה ובמוסדות המדינה. כך גם כשהאמון הזה נסדק בחיינו הבוגרים - כשמוסדות הציבור נראים חלשים, שבורים או מושחתים - עולה תחושת איום

אמון בסיסי אינו תמימות או עיוורון. זהו ביטחון פנימי שהעולם יכול להיות יציב וכי אנשים מסוגלים לבנות מערכות אמינות יותר. לכן כשאנשים יוצאים לרחובות, מתקוממים ודורשים שינוי - זה אינו סימן שהאמון נעלם, אלא לכך שהוא עדיין חי

ד"ר איתי שילוני הוא מייסד ומנכ"ל S2R, חברה לייעוץ ארגוני-אסטרטגי ומרצה לעמית ביה"ס אריסטו למינהל עסקים באוניברסיטת רייכמן

page

371